

PRIKAZI I DISKUSIJE

Petar Bačić*

GLOBAL GOVERNANCE AND THE QUEST FOR JUSTICE - HUMAN RIGHTS, Volume 4.

Edited by Roger Brownsword

Oxford and Portland Oregon, 2004, str. 238

Iako pravo uređuje društveni život “podređujući ljudsko ponašanje vladavini pravila” (L. Fuller, *The Morality of Law*, str. 96), pravo nije samo pitanje bilo kakvog poretka, već ponajprije uspostave pravednog poretka. Pravo u svakom svom obliku, bilo formalnom bilo neformalnom, rigidnom ili fleksibilnom, višem ili nižem, nastoji osigurati (prave) standarde i okvir za (pravedno) razrješenje sporova. Dakako, pravna pravila nisu samo mehanizmi za usmjerivanje ponašanja već i istina koja govori o potrebi društva za efektivnim i legitimnim upavljanjem koje osigurava smisao postojanja samog prava. Prije pedesetak godina pravna je imaginacija bila usredotočena na upravljanje unutar državnog prostora, na djelu je tada bila fascinacija državom-nacijom. Pravni sustav države bila je paradigma; arhitektura države, posebice njezina podjela na javnu i privatnu sferu, bila je u fazi pročišćivanja; njezina organizacija bila je hijerarhijska; njezin *modus operandi* sastojao se u naredbi i kontroli, a njezin je autoritet bio neupitan. Povrh granica lokalnih legalnih sustava bilo je posijano prvo sjeme regionalnog i globalnog upravljanja, no proteći će još nešto vremena dok se ne pojave njezini prvi plodovi. Ako je išta vladalo svijetom, onda je to bila država-nacija. Nakon tih pedesetak godina pejzaž lokalnog upravljanja izgleda sasvim drugačije. Iako pravni sustav države ostaje i dalje važan punkt, upravljanje unutar države-nacije ne podrazumijeva više samo puku podjelu države na javnu i privatnu sferu; u velikom broju slučajeva hijerarhijska organizacija ustupila je mjesto daleko kompleksnijim regulatornim sustavima; svaki partikularni regulatorni prostor obilježen je vlastitim i posebnim režimom upravljanja; komandiranje i kontrola nisu više primarni regulatorni odgovor. Država nacija sučeljena s različitim krizama legitimiteta nastoji zadržati javno povjerenje potragom za novim i odgovornijim oblicima upravljanja.

Usporedo s razvitkom upravljanja na lokalnoj razini svijet se kreće izvan i iznad granica države-nacije. Nije riječ samo o ubrzanom razvitku regionalnog upravljanja (na toj razini dovoljno je sagledati pitanje Ustava EU i proširenje EU), već i o međunarodnim organizacijama koje reguliraju pitanja na globalnoj razini. Ako municipalno pravo postaje sve izloženije različitim izazovima, to a

* Petar Bačić, asistent na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu

fortiori važi i za upravljanje na regionalnom i globalnom planu gdje regulatorni igrači i procesi nisu toliko transparentni. K tome različite zone upravljanja - lokalne, regionalne i globalne - ne djeluju neovisno jedna o drugoj. Sve to pridonosi da se svako bavljenje upravljanjem u XXI. stoljeću mora zapitati i o doprinosu globalnog upravljanja jednostavno zato što se aktivnosti globalnih regulatora dotiču aktivnosti onih koji upravljaju na lokalnoj i regionalnoj razini. A već se danas pokazuje da će jedan od najtežih izazova globalnom i inom upravljanju u XXI. stoljeću biti zaštita demokratskih prava. U praskozorje novog stoljeća brojne vlade već se danas koriste prijetnjom terorizma kao pretekstom za eroziju takvih vitalnih načela kao što su sloboda govora, sloboda udruživanja, prevencija arbitrarnog privođenja, itd.

O potonjim pitanjima te legalnom i etičkom deficitu koji se vezuje uz tekuću rundu globalizacije govori nam četverotomni niz knjiga pod skupnim naslovom *Global Governance and Quest for Justice* kojoj su urednici: **Douglas Lewis** (*International and Regional Organisations*, Volume 1), **Sorcha Macleod & John Parkinson** (*Corporate Governance*, Volume 2), **Peter O'Dell & Chris Willet** (*Civil Society*, Volume 3) te **Rogwer Brownsword i Douglas Sheffield** (*Human Rights*, Volume 4). Svaki volumen te vrijedne serije usredotočuje se na jedno od četiriju ključnih pitanja uočenih u procesu globalnog upravljanja. A riječ je ovim pitanjima: (1) jesu li vodeće međunarodne i regionalne organizacije dovoljno konstitucionalizirane, (2) jesu li transnacionalne korporacije dovoljno odgovorne; (3) jesu li posebni interesi građanskog društva u dovoljnoj mjeri predstavljeni i poštovani, te (4) je li ljudskim pravima u dovoljnoj mjeri dana pažnja i zaštita. U ovome prikazu izdvajamo prije svega pitanja i probleme koji su istaknuti u četvrtom volumenu serije *Global Governance and the Quest for Justice*, i to zato što se ova knjiga odnosi na problematiku ljudskih prava, njihove realizacije i ograničavanja pred stvarnom i izmišljenom prijetnjom terorizma.

Knjigu čine dva dijela: I. dio: Suprotstavljeni prioriteti – Jesu li ljudska prava predodređena da budu ‘druga po važnosti’? (str. 9-150); i II. dio: Suprotstavljena stajališta o temeljnim vrednotama - Pravo kao medijator između rivalnih koncepcija o ljudskim pravima i dostojanstvu čovjeka (str. 151-235). Nakon uvoda **R. Brownsworda**, urednika izdanja (str. 1-9), prvi dio knjige otvara **Michael Head** tekstom: Globalni rat terorizmu: demokratska prava pod napadom (str. 11-32); **Sabina Michalowski** piše: Ljudska prava u vrijeme ekonomske krize: primjer Argentine (str. 33-52), **Sheldon Leader**: Kolateralizam (str. 53-88), **Andrew Williams**: (Ne)mogućnost Europske unije kao globalnog režima ljudskih prava (str. 69-88), **Elsbeth Berry**: EU i ljudska prava (str. 89-106), **Laura Westra**: Prava na zaštitu okoline i ljudska prava (str. 107-121), **Duncan French**: Međunarodna retorika i stvarna globalna agenda: istraživanje tenzije između međuovisnosti i globalizacije (str. 121-136), **Chris**

Gallavin: Međunarodni kazneni sud: prijatelj ili luda međunarodne kaznene pravde? (str. 137-150).

Drugi dio knjige otvara tekst dvojice autora **Beva Clucasa** i **Scotta Davidsona**: O ozbiljnom shvaćanju ljudskih prava: perspektiva interpretacija i ideologije u UK i New Zealandu (str. 153-172). **Chanra Lekha Sririam** piše: Globalizacija pravde (str. 173-184), **Deryck Beyleveld** i **Shaun D. Pattison**: Globalizacija i ljudsko dostojanstvo i efekti i posljedice kreiranja i upotrebe embrija (str. 185- 202) te **Roger Brownsword**: Što svijet danas traži: o tehnoregulaciji, ljudskim pravima i ljudskom dostojanstvu (str. 203-234). Knjiga završava indeksom (str. 235-238).

Zajednički je nazivnik svih priloga u ovoj intrigantnoj i provokativnoj knjizi globalizacija i njezin razvoj na planu svjetskog upravljanja i posljedice koje ona ima na ljudska prava. Možemo li u odnosu na globalizaciju i njezin odnos prema ljudskim pravima u XXI. stoljeću kao eri nadolazećeg globalnog upravljanja nekritički gajiti duh optimizma i povjerenja? U pravnoj literaturi koja je pisana prije 11. rujna mnogi su autori bili svjesni situacije u kojoj se proces globalizacije pokazao daleko efikasnijim i produktivnijim u širenju globalnih tržišta negoli u širenju globalne pravednosti. No, uprkos tome u različitim su sredinama diljem svijeta brojni nacionalni suci bili voljni učiti iz poredbenog iskustva ljudskih prava. No, situacija se nakon 11. rujna uvelike promijenila. Nakon udara u *Twin Towerse* doneseno je na stotine zakonskih instrumenata od kojih su mnogi kao pozitivno pravo flagrantno derogirali najvažnije međunarodne dokumenate o ljudskim pravima - u europskim okvirima takav je npr. britanski *Anti-Terrorism, Crime and Security Act* (2001) koji predstavlja derogaciju čl. 5 ECHR-a. Slijedi li posvuda dramatična transformacija instrumenata državnog, regionalnog i globalnog upravljanja? Na to je pitanje moguće odgovoriti na sljedeći način.

Kratkoročno, priroda odgovora državne vlasti prema terorizmu unutar državnih granica zavisit će od tipa nasilja, njegove historije i korijenja, njegove ozbiljnosti, mjere u kojoj uživa podršku sredine te efekta poštovanja koji međunarodna zajednica daje ljudskim pravima. U tom smjeru valja donijeti osjetljive političke odluke. Način na koji se zreli pravni sustavi odnose prema subverziji ili napadu ima globalne implikacije: tolerancija povreda građanskih prava emitira slabašne signale prema onim državama koje se još bore za uspostavu demokracije. Ali, zato itekako jača tirane koji nemaju nikakvog interesa ili imaju slab interes za vladavinu prava ili pravde. Imajući na umu *post 11. rujna* politiku privođenja i zatvaranja s obje strane Atlantika, u pravu su oni koji zaključuju da su se SAD i UK takvim mjerama koristili da bi legitimirali represiju na međunarodnom planu.

Srednjoročno, pokušaj da se harmoniziraju komercijalne i kulturalne vrednote u proširenoj europskoj zoni regionalnog upravljanja kao pokušaj "trgovačkih institucija" u misiji inkorporacije ljudskih prava tek će nam dati

odgovor mogu li se ljudska prava *seamlessly* integrirati na taj način. Možda tek postupno shvaćamo da se poštovanje ljudskih prava nikada efikasno ne postiže “balansiranjem”, “usputnim ograničavanjima” ili sličnim mehanizmima. U tom bismo smislu kao protutežu kolateralizmima trebali sljediti primjer čl. 1. ustavnog dokumenta SR Njemačke (*Grundgesetz*, 1949) u kojemu su ljudska prava i dostojanstvo čovjeka temeljne vrednote, prvi i najviši legalni prioritet.

Na duže staze kontinuiranu pažnju zahtijevat će pitanje održivosti okoline. Tehnologija nam neće služiti samo prizemljenju komunikacijskih barijera, već i otvaranju mogućnosti moćnih da u globalnom selu poboljšaju svoju poziciju i prošire jaz između onih koji “imaju” i onih koji “nemaju”. Ako uopće i postoji neki izgled za legitimno globalno upravljanje, onda pravnici imaju posebnu odgovornost da se u potrazi za pravdom gurnu u prve redove avangarde. Jer nije više dovoljno samo dokazivati protiv bespravljia niti poticati dijalog koji u potrazi za temeljnim razlikama u vrednotama cijepa nadvoje smisao pravednosti. Pravedni je poredak za sve pisce u ovoj knjizi poredak s visoko postavljenim ciljevima. A to naposljetku znači da ako se u XXI. stoljeću i bude dala šansa globalnom upravljanju, onda i predanost ljudskim pravima mora biti realna, kao što vizija pravednog poretka i odlučnost pravne zajednice treba da bude jasna i nepokolebljiva.